

A.P.CHEXOV IJODIDA ZOOMORF TASVIRLAR SEMANTIKASI

Atovullayev Jamshid Musoyevich

BuxDPI o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Anton Pavlovich Chexov ijodida zoomorf tasvirlar semantikasi masalasi xususida ilmiy – nazariy mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar:Volga qirg'og'I, Chexov, rus adabiyoti taraqqiyoti, odam va hayvon, yo'nalish, hikoya, ijod, hayot, paradoksal tabiat, aktrisa, va hokazo.

Hayvonlashtirish Chexov asarlarida shartlilik yaratishning yana bir samarali shakli bu qahramonga u yoki bu hayvon, qush, hasharot va hokazolarga yashirin yoki aniq o'xshashlikni berishdir. Keling, bu hodisani hayvonlashtirish deb ataymiz. Hayvonlashtirish, odatiylikdan tashqari, ko'pincha kulgili vaziyatni yaratadi. Bu borada V. Ya Propp shunday yozadi: "Biz hayvonlar ustidan kulamiz, chunki ular bizga odamlarni va ularning harakatlarini eslatadi".Buning aksi ham bor; odam hayvonni eslatsa, ustidan kulamiz. Ma'lum darajada hayvonlashtirish insonni ob'ektivlashtirishga yaqin.Bu uning o'ziga xos variantidir.Hayvonlashtirish ko'pincha xatlarda va og'zaki bayonotlarda uchraydi.Chexov opasiga yozgan maktubidan: "Agar biron bir perch-xaridor tishlasa, darhol yozaman"¹. Saxalinga ketayotib, Chexov Volga qirg'og'ini shunday tasvirleydi: "Ajoyib xonimlar qirg'oq bo'ylab sayr qilishadi va yashil o'tlarni tishlaydilar. "Oq chayqalar suv ustida uchib, yosh Drishkaga o'xshaydi". Bunin adibning odam va hayvonning sifat xususiyatlarining almashinishiga asoslangan gapini keltiradi: "Iste'dodsiz aktrisa keklik yesa, bu aktrisadan yuz karra aqlliroq, iste'dodliroq bo'lgan kaklikka achinaman..."².

Chexovning insonni hayvoniyashtirishi naturalizmdan ko'ra hazil an'analari bilan chambarchas bog'liq. Bu nafaqat adabiyot, balki karikatura san'ati haqida ham. Shunday qilib, "Budilnik" da, Chexovning "Keraksiz g'alaba" ning keyingi qismidagi sonida Moskva tipidagi karikaturalar joylashtirilgan. Ularni "Moskva ko'rgazmasida hayvonlar olamining vakillari" sarlavhasi birlashtiradi. Ikki sondan so'ng, xuddi shu jurnal ushbu mavzuni aks ettiruvchi bir qator rasmlarni nashr etdi: "Izlar izidan. Kelajak paleontologiyasi bo'yicha ma'ruza.Ularning mohiyati odamlar va hayvonlarning belgilar va sifatlarining o'zaro bog'lanishidadir."Oskolki" jurnalining sakson uchinchi yildagi o'ttiz to'qqizinchi sonida Nikolay Chexovning hasharotlar miqyosidagi o'tlar orasidagi odamlarni tasvirleydigan rasmi mavjud. Chizma Anton Pavlovichning uzun izohi bilan birga keladi. Chizma va sarlavhaning kulgili ta'siri matn mazmuni va unga illyustratsiya o'rtasidagi nomuvofiqlikka asoslangan. Hayvonlashtirishning eng oddiy ko'rinishi qahramonni u yoki bu hayvon bilan tashqi o'xshashligiga ko'ra taqqoslash yoki bir-biri bilan bevosita solishtirishdir.

Chexovning zoomorf tasvirlari, qoida tariqasida, kanonik, ma'lum bir tur uchun majburiy deb hisoblangan xususiyatlar bilan ta'minlangan. Misol uchun, ilon yovuz, makkor odam uchun uzoq vaqtdan beri mavjud bo'lgan ramzdir. Ivan Karlych Shvey xotinini xiyonat qilishda gumon qilishi bilan (va nemislar turmush o'rtoqlari tomonidan "aldashlari" kerak), u darhol tanish tasvirlarga murojaat qildi: "Oh, ilon", deb o'yladi Shvey ko'chada yurib. "Oh, nega men rus yigitiga uylandim?" ["Yaxshi nemis",].Xotinining qochib ketganini bilib, haqoratlangan Abogin shunday

¹ Чехов А. П. Письма А. П. Чехову его брата Александра Чехова. М., 1939.

² Чехов А. П. Поли. собр. соч. и писем: В 30 т. М., 1975-1985.

dedi: "Xudoyim! Xudoyim! Bu harom, aldamchi nayrang, bu shaytonga o'xshagan, ilonga o'xshagan o'yinning nima keragi bor? Olga Ivanovna, ertakdagi ninachi kabi, haqiqatan ham "qizil yozni kuyladi" va uni behuda o'tkazdi, avval o'z dachasida dam oldi, so'ngra rassomlar bilan Volga bo'ylab sayohat qildi. Chumoli Dymov shu vaqtgacha ikkita ishda qattiq ishladi va dissertatsiya ham yozdi. "Chigirtka" erini beparvolik bilan aldagan sayohatdan qaytib kelganida, u chumolining sog'lom ma'nosiga va ertakning axloqiga rioya qilib, boshpana va yordam berishdan bosh tortishi kerak edi ("Siz qo'shiq aytishni davom ettirdingiz - gap shu, shuning uchun boring va raqsga tushing"). Ammo befarq er butunlay boshqacha aytadi: "Keling, o'tiraylik", dedi u uni ko'tarib, stolga o'tirdi. - Bo'пти... Findikni ye. "Och qolding, bechora". Zoomorf tasvirlar nuqtai nazaridan ikkinchi darajali belgilar ham har xil ko'rinadi. Ryabovskiy Olga Ivanovnaga uchuvchi qush sifatida ko'rinadi: "Uning o'zi juda chiroyli, o'ziga xos va uning mustaqil, erkin, dunyoviy hamma narsaga begona hayoti qush hayotiga o'xshaydi".

Burgut va tovuq Chexovning sevimli zoomorfik qarama-qarshiliklaridan biri bo'lib, uning adabiy manbasi Krilovning "Burgut va tovuqlar" ertagidagi mashhur satrlardir: "Burgutlar ba'zan tovuqlardan ham pastroq tushadi, lekin tovuqlar hech qachon bulutlarga chiqmaydi".

Agar Chexov asarlaridagi odamlar ko'pincha qaysidir ma'noda hayvonlarga o'xshasa, unda teskari xulosa ham to'g'ri bo'lishi kerak; hayvonlar odamlarga o'xshash bo'lishi kerak. Bu korrelyatsiya karnaval effektini, quvnoq burilishni yaratadi va o'rnatilgan dunyo tartibining nisbiylik va an'anaviylik muhitini yaratadi. Hayvonlarni insonparvarlashtirishning eng yorqin misollaridan biri "Kashtanka" da keltirilgan. Hikoya harakatining muhim qismi sirk bilan bog'liqligi bejiz emas, bu erda komediya va karnaval elementlari ayniqsa jonli. Hikoyadagi barcha hayvonlarga inson rollari berilgan.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, an'anaviyligi tufayli hayvonlar nafaqat inson turlarining, balki ob'ektlarning ham "ta'rifi" bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bu holda hayvonlashtirish ob'ektivlashtirishga yaqinlashadi. Zoomorf tasvirlarning semantikasini aniqlashda eng muhim rol ohangga tegishli. Chexovning hayot haqiqatiga munosabati, asosan, uning adabiy ijodining tabiati bilan belgilanadi. Shuning uchun yozuvchi hayotidagi ba'zi faktlar o'ziga xos tarzda "adabiylashtirilgan".

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Чехов А. П. Письма А. П. Чехову его брата Александра Чехова. М., 1939.
2. Чехов А. П. Поли. собр. соч. и писем: В 30 т. М., 1975-1985.